

Galerida cristata

Tofslärka

Fåglar

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Aves (fåglar), **Ordning:** Passeriformes (tättingar), **Familj:** Alaudidae (lärkor), **Släkte:** *Galerida*, **Art:** *Galerida cristata* - tofslärka (Linnaeus, 1758) **Synonymer:** *Alauda cristata* Linnaeus, 1758

Kännetecken

Tofslärkan påminner mycket om sånglärkan i utseende, dvs. har en gråbrun ovansida och vit undersida med mörka streck på bröstet. De mest påtagliga artskiljande karaktärerna gentemot sånglärkan är att tofslärkan har en betydligt längre och spetsigare tofs på hjässan och att den saknar vit vingbakkant. Sången är rikt varierad och innehåller vemodiga, raka visseltoner. Den framförs i ett betydligt sävligare tempo än sånglärkans frenetiska tonkaskader.

Utbredning och status

Arten invandrade till Sverige under första hälften av 1800-talet. Vid sekelskiftet var den relativt vanlig i Skåne och fanns då även i en rad samhällen på västkusten upp till Bohuslän samt lokalt även i övriga södra och mellersta Sverige åtminstone upp till Örebro, Uppsala och Norrtälje. Under 1930- och 40-talen började en kraftig tillbakagång i numerär och utbredning göra sig märkbar. Arten försvann från Uppsala under 1940-talet, från Örebro i början av 1950-talet och från Västkusten tio år senare. Ännu i mitten av 1960-talet beräknades beståndet i Skåne till 30–40 par och 1977 fanns fortfarande minst 25 par kvar. Under 1980-talet påträffades häckande tofslärkor endast i Malmö (1987 tre häckande par, 1988 två häckande par + 2 hanar) samt i Lund (ett häckande par 1989). År 1990 rapporterades totalt 5–6 individer i Lund och Malmö men ingen häckning kunde påvisas. Därefter har ingen häckning genomförts och arten betraktas därför som utgången från och med 1990 efter en cirka 150-årig historia i landet. Åren 1992–2010 rapporterades totalt 119 individer från Sverige. Tofslärkan förekommer över hela kontinentala Europa österut genom Asiens stäppområden till Korea. Dessutom finns den i norra Indien, Arabien och Afrika norr om 10°N. I Västeuropa är tofslärkan den art som minskat kraftigast under perioden 1980–2006. Minskningen uppgår till hela 98%! I Norden finns tofslärkan för närvarande endast kvar i Danmark med ett par 2010. I slutet av 1980-talet fanns 300–500 häckande par i Danmark.

Ekologi

I Sverige häckade tofslärkan under 1970- och 80-talen endast i urbaniserade områden, t.ex. i anslutning till ogräsfält vid lagerplatser, nybyggnadsområden och järnvägar. Tidigare fanns arten även på landsbygden. Häckningen påbörjas redan i mars-april, vilket medför att varje par ofta hinner föda upp två kullar. Tofslärkan är stannfågel. Födan utgörs av frön, sommartid också av insekter.

Hot

Tofslärkans utbredning i Sverige betingades förmodligen till stor del av tillgången på föda vintertid. Hästens försvinnande i land- och stadsmiljö inverkar således starkt negativt på tofslärkestammen, eftersom arten tidigare kunde klara sin vinterförsörjning genom att plocka osmälta växtdelar ur hästspilling. Senare under 1900-talet fann arten vintertid sin föda vid spannmålsupplag och kunde lokalt ses i flockar på upp till 20 individer. Spannmålsspillet vid upplagen har från och med 1980-talet nästan helt försvunnit, vilket närmast omöjliggjort lyckade övervintringar. Jakt på duvor och sparvar vid sådana anläggningar kan också ha påverkat tofslärkorna negativt. Så kallad sanering av obebyggda industritomter spolerade många goda häckningsbiotoper för tofslärkorna under perioden 1960–90. Allmän ogräsbekämpning i planteringar, anläggning av gräsmattor med gräsklippning på tidigare ogräsbevuxna områden m.m. torde också ha spolerat många häckplatser för tofslärkan och dessutom försämrat artens möjligheter till födosök. Från Tyskland finns uppgifter om tillbakagång som ett resultat av användning av vägsalt. Den huvudsakliga orsaken till tofslärkans minskning i Västeuropa anses emellertid vara det intensifierade jordbruket.

Åtgärder

Som nämnts ovan var tofslärkan helt beroende av mänskliga aktiviteter för sin existens i Sverige, t.ex. hästskötsel eller åretrunthantering av spannmål. Det går därför inte att rekommendera åtgärder som inte alltför menligt inverkar på samhällslivet. Emellertid bör anläggning av gräsmattor i industriområden och på annan ruderatmark i möjligaste mån undvikas, vilket också gynnar ett flertal andra fågelarter. Man kan vidare hoppas att det även i fortsättningen tolereras ett visst spill inom den spannmålshantering som fortfarande finns kvar. Användningen av vägsalt i de kvarter där tofslärkan eventuellt återetablerar sig bör ifrågasättas. Eftersom tofslärkan i Sverige befinner sig i utbredningsområdets nordgräns och arten dessutom minskar mycket starkt även på kontinenten, är utsikten för en spontan återinvandring för närvarande minimal.

Övrigt

Utländska namn – DK: Toplærke, NO: Topplerke, FI: Töyhtökiuru, GB: Crested Lark. Tofslärkan är förtecknad i Bernkonventionen bilaga III (skyddade djurarter) och är fredad enligt jaktförordningen (1987:905).

Naturvård

Konventioner: Bernkonventionens bilaga III

Fridlysnig: Fridlyst enl. 4 § Artskyddsförordningen. Räknas även som vilt, vilket betyder att den är fredad men kan vara jaktbar enligt jaktförordningen eller jaktlagen.

Litteratur

- Abs. M. 1963. Vergleichende Untersuchungen an Haubenlerche (*Galerida cristata* (L.)) und Theklalerche (*Galerida theklae* A.E. Brehm). *Bonner Zool. Beitr.* 14: 1–129.
- Andersson, R. & Lundberg, M. 1979. Tofslärkan i Göteborg – en tillbakablick. *Fåglar på Västkusten* 13: 38–42.
- Andersson, Å. 1967. Tofslärkans förekomst i Skåne 1965–1966. *Medd. Skånes Orn. Fören.* 6: 40–42.
- BirdLife International 2004. *Birds in Europe: population estimates, trends and conservation status*. Cambridge, UK: BirdLife International. (BirdLife Conservation Series No. 12).
- Högstedt, G. 1972. Tofslärkan i sydvästra Skåne 1971–72. *Medd. Skånes Orn. Fören.* 11: 61–64.
- Johnsson, S. 1969. Förekomsten av svart rödstjärt, tofslärka och fältpiplärka i Hälsingborg 1967–1968. *Medd. Skånes Orn. Fören.* 8: 31–34.
- Lönnerberg, E. 1942. Förekomst av tofslärka. *Fauna och Flora* 37: 191–192.
- Møller, A.P. 1978. Toplærkens *Galerida cristata* bestandsstørrelse og ændringer i Nordjylland, med bemærkninger om bestandsregulerende faktorer. *Dansk Orn. Foren. Tidsskr.* 72: 189–196.
- Pätzold, R. 1986. *Heidelerche und Haubenlerche*. Die neue Brehm-Bücherei 440 (2:a uppl.). Wittenberg.
- Stjernfeldt, S. 1979. Tofslärkans förekomst i Helsingborg 1971–1978. *Anser* 18: 53–54.
- Tucker, G.M. & Heath, M.F. 1994. *Birds in Europe: their conservation status*. Cambridge, U.K.: BirdLife International (BirdLife Conservation Series no. 3).
- Unger, U. 1969. Fågelrapport för Västkusten 1963–68. *Vår Fågelvärld* 28: 283–286.
- Waldenström, A. 1984. Kornsparven *Miliaria calandra* och tofslärkan *Galerida cristata* på Öland. *Calidris* 13: 99–102.
- Westerfrölke, P. 1967. Nestständer der Haubenlerche (*Galerida cristata*). *Orn. Mitt.* 16: 146.
- Zang, H. & Suedbeck, P. 2000. The situation of Crested Lark *Galerida cristata* in Lower Saxony, NW Germany. *Vogelwelt* 121(4): 173–181.

Författare

Olle Holst 1991. Rev. Tommy Tyrberg 1994, Martin Tjernberg 2005, 2010. © ArtDatabanken, SLU 2010.